

**Вінницький державний
педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського**

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Серія

Педагогіка і психологія

ВИПУСК

25

2008

УДК 371+15

ББК 74.00+88.40+88.840

Н 34

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Серія: Педагогіка і психологія

№ 25 · 2008 р.

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського від 26 листопада 2008 р. (протокол №4)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

М.І. Сметанський – доктор педагогічних наук, професор (головний редактор)
Г.С. Тарасенко – доктор педагогічних наук, професор (заст. головного редактора)
Н.Г. Ничкало – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПН України
О.В. Сухомлинська – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПН України
Г.О. Балл – доктор психологічних наук, професор
Б.А. Брилін – доктор педагогічних наук, професор
Р.С. Гуревич – доктор педагогічних наук, професор
Н.Є. Мойсеюк – доктор педагогічних наук, професор
М.В. Савчин – доктор психологічних наук, професор
О.Д. Сафін – доктор психологічних наук, професор
В.М. Галузяк – кандидат психологічних наук, доцент
М.І. Томчук – доктор психологічних наук, професор
В.І. Шахов – доктор педагогічних наук, доцент
О.В. Шестопалюк – кандидат педагогічних наук, професор

Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: // Зб. наук. праць. – Випуск 25 / Редкол.: М.І. Сметанський (голова) та ін. – Вінниця: ТОВ «Планер», 2008. – 386 с.

ISBN 966-527-197-0

Редактор: І.М. Шеремет

Комп'ютерний набір: А.І. Марченко

Верстка: В.П. Король

© Автори статей, 2008

ПРОФЕСІЙНА ПЕДАГОГІКА

А.М. Білорус ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ОФІЦЕРА-ПРИКОРДОННИКА ТА ЇЇ ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ.....	130
Л.І. Бурдейна ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ВНЗ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН.....	136
О.В. Буянська ВПЛИВ РІВНЯ ДОМАГАНЬ НА СФОРМОВАНІСТЬ ПРОФЕСІЙНИХ ДОМАГАНЬ ОСОБИСТОСТІ.....	142
Н.Ю. Вікторовська, О.М. Марчук ЗАСОБИ ХУДОЖНЬОЇ ВИРАЗНОСТІ ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА ТА ВИРАЖАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ ДИРИГЕНТСЬКОГО ВИКОНАВСТВА У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ.....	145
М.С. Коваль, А.Д. Кузик, Н.Я. Вовчаста КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МНС УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ЛЬВІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ).....	154
Н.А. Гребенюк ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЯК ПРІОРИТЕТНЕ НАПРАВЛЕННЯ РЕФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	158
Т.Д. Грінченко МИСТЕЦЬКИЙ ДОСВІД МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ.....	161
Ю.А. Дем'янюк СУТНІСТЬ І ЗМІСТ ВІЙСЬКОВО-ОРГАНІЗАТОРСЬКИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ.....	166
І.М. Зарішняк ПЕРЕВАГИ Й ТРУДНОЩІ ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИЛЕКЦІЇ У СУЧАСНОМУ ВНЗ.....	170
Л.Я. Зєня ПРОГНОСТИЧНА МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНО-МЕТОДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТАРШОЇ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ.....	173
В.В. Кириленко, В.В. Кириленко ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ ПАТОЛОГІЇ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ.....	182
Л.М. Киш КРИТЕРІЇ ТА ОЦІНКА УПРАВЛІНСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ.....	185
О.В. Кобилянський ПІДГОТОВКА СПЕЦІАЛІСТІВ З БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ.....	188
Л.В. Коваль ІНТЕГРАЦІЯ ДИДАКТИЧНОЇ І МЕТОДИЧНОЇ СКЛАДОВИХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	192
Р.А. Кравець ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ.....	198

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ

Р.А. Кравець

*Поставити проблему людини — це означає в
той же час поставити проблему творчості,
особистості, духу та історії.*

Микола Бердяєв

Постановка проблеми. Головна мета української системи освіти — створити умови для розвитку й самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування поколінь, здатних навчатися протягом життя, створювати і розвивати цінності громадянського суспільства.

Національна доктрина розвитку освіти серед основних завдань визначає гармонійний розвиток особистості, формування у студентів цілісної наукової картини світу. Розв'язання відповідного завдання можливе на основі впровадження в навчально-виховний процес нових прогресивних концепцій, сучасних технологій і наукових досягнень.

Предметом нашого дослідження є актуальна й досить суперечлива проблема – психолого-педагогічні умови формування творчого мислення студентів. Адже без добре розвиненого творчого мислення неможливе повноцінне становлення свідомого громадянина, особистості зі своїми власними поглядами, переконаннями, активного діяча свого народу із неповторною ментальністю та жагою до підкорення нових вершин. Це сприятиме розквіту галузі, у якій би були задіяні креативні люди із всебічним розвитком та готовністю рухатись уперед у ногу із світовим прогресом, тобто люди творчі, здатні завжди запропонувати своє вирішення поставленого завдання і бути взірцем для наслідування.

Аналіз останніх досліджень. У процесі навчання студенту потрібно не тільки здобути знання, вміння й навички, засвоїти способи людської діяльності, а й опанувати творчий підхід до її здійснення, розвивати стійкі пізнавальні процеси і мотиви навчання. Таким чином, на перший план виходить завдання розумового розвитку, формування творчого мислення студентів.

К. Ушинський писав: «Жоден наставник не повинен забувати, що його найголовніший обов'язок полягає в тому, щоб привчити вихованців до розумової праці, і що цей обов'язок важливіший, ніж передача самого предмета» [5, с.178].

Творчість (креативність) не є якоюсь особливою характеристикою пізнавальних процесів, а постає однією із найглибших характеристик особистості. Виховання, у свою чергу, не може бути ні чим іншим, як створенням умов для самовиховання особистості. Творчість є прерогативою вільної, здатної до саморозвитку особистості. Правильніше навіть сказати, що творчість є способом «особистісного існування», на протиположність знеособленій діяльності, яка у своєму чистому вигляді «вбиває» особистість. Знеособлена діяльність – абстракція, яка протистоїть особистісному зародженню лише у мисленому експерименті. В нормальних, звичайних умовах життя, знеособлена та особистісна діяльності збагачують одна одну і можуть розвиватися лише взаємодіючи між собою. Під час аналізу вони можуть бути виділені як два протилежні полюси людської сутності, як джерела розвитку творчої особистості. Таке протиріччя і водночас взаємообумовленість діяльності та особистості проявляються особливо чітко під час аналізу різноманітних ознак творчості, різних видів творчого мислення та умов їхнього формування [4, с.163-164].

Поділ мислення на творче (продуктивне) та репродуктивне досить умовний. У будь-якому акті мислення присутні творча частина, пов'язана з генерацією гіпотез, та виконавча частина, пов'язана з їх реалізацією та перевіркою.

Творче мислення може бути наочно-образним або словесно-логічним, дискурсивним або інтуїтивним, теоретичним або практичним. Воно є головним знаряддям творчості, способом розв'язання оригінальних і складних задач. Зрештою, це мислення, продуктом якого є принципово новий або вдосконалений образ деякого аспекту дійсності.

За даними досліджень, творче мислення виявляє себе вже при постановці задачі і має своєрідний перебіг. Як і процес мислення взагалі, воно проходить такі етапи: створення образу, що відповідає умовам завдання; операції аналізу, синтезу та узагальнення; знаходження принципу розв'язування; одержання результату. Проте у цьому разі зміст кожного етапу відзначається особливою складністю. Крім того, цей вид мислення ґрунтується на високій інтелектуальній активності та ставленні до творчості як до цінності [2, с.310-311].

У мисленні завжди виявляються індивідуально-психологічні, особистісні, соціально-психологічні та соціальні властивості суб'єктів мисленнєвої діяльності. Тому можна говорити про мислення дитини, дорослої людини та людини похилого віку, чоловіче та жіноче, рефлексивне та імпульсивне, ригідне та лабільне мислення тощо. На мислення впливає довкілля, тому можна говорити про мислення певних верств суспільства, епохи. У цьому сенсі можна сказати, що мислення є не лише відображенням і пізнанням дійсності, а й її продуктом, результатом розвитку суспільства в цілому, його рівнем розвитку [1, с.2-8].

Здатність мислити — властивість людини. Думаючи, людина використовує свій власний досвід і досвід інших людей, зафіксований у мові й мовленні. Мислення є людське пізнання об'єктивної дійсності, опосередковане мовою. Мислення людини безпосередньо пов'язане з мовленням. У словах формуються і виділяються поняття, які є узагальненням мислительної діяльності. У словесній формі відбуваються мислительні операції аналізу, синтезу, абстрагування, узагальнення, що є способами здійснення мислительної діяльності.

І тому нерозривний зв'язок мовлення і мислення безперечний. Ця єдність лежить в спільній основі їх виникнення і розвитку.

Мовлення було однією з тих сил, які допомогли людині виокремитися із тваринного світу. З іншого боку, мовлення існує як засіб обміну думками, оскільки воно є безпосередньою дійсністю думки. Завдяки мовленню мислення стає суспільним явищем і внаслідок цього збагачується, удосконалюється, підноситься на вищий ступінь. Однак мовлення є знаряддям формування думок, без мовлення роздуми не можуть сформуватися, стати зрозумілими і самій людині, яка думає.

Оволодіння словником звукової мови, її граматиною, її фонетичними, фразеологічними засобами необхідне для розвитку мислення особистості. Культура мовлення є необхідною умовою і культури мислення. Успішне оволодіння мовленням відбувається тоді, коли воно поєднується з пізнанням означуваних ним об'єктів. Розвиток абстрактного і творчого мислення, культура думки є необхідною умовою культури мовлення студентів.

Людська діяльність, активність, пізнання, психіка – все це внутрішня основа творчості. Суб'єктом творчості тут є людина, суспільство. За основу визначення творчості можуть братися різні фактори: предмет, результат, суб'єкт, метод творчості. Саме цим пояснюється різноманітність дефініцій творчості. Проте в більшості визначень ідеться про творчість як діяльність з вироблення, розробки винаходів, реалізації художньо-естетичних задумів, планів, розв'язання соціальних і теоретичних проблем, як наукове відкриття [3, с.303]

Умови або фактори, які впливають на формування творчого мислення, поділяються на особистісні та ситуативні. До особистісних факторів відносять стійкі якості, темперамент або характер людини, які можуть впливати на стан, викликаний певною ситуацією. До особистісних факторів, які негативно впливають на процес творчості, відносять конформізм, невпевненість у власних силах, а також занадто велику самовпевненість, емоційне пригнічення та стійке домінування негативних емоцій, відсутність схильності до ризику, домінування мотивації уникнення невдач над мотивацією успіху. Серед особистісних факторів, які сприяють розвитку творчого мислення, виокремлюють наступні: впевненість у своїх силах, домінування емоцій радості, схильність до ризику, відсутність страху здатися

дивним та незвичним, відсутність конформізму, добре розвинене почуття гумору, наявність багатої за змістом підсвідомості, любов до фантазування та складання планів на майбутнє.

До ситуативних факторів відносять: ліміт часу, бажання швидко знайти вирішення проблеми, мотивація, налаштування на певний спосіб вирішення поставленого завдання, пошук шляхів досягнення цілей [4, с.168].

Висновки. Творче мислення відіграє важливу роль в особистісному розвитку студента. На основі цього виду мислення здійснюється вирішення студентом різних завдань. Воно забезпечує розуміння нового матеріалу, використання знань на практиці.

Здійснені дослідження показують, що значний вплив на розвиток творчого мислення перш за все впливають: загальний інтелектуальний розвиток, відсутність зайвої регламентації поведінки, свобода особистості, стимулювання ініціативи та надситуативної активності особистості, розвиток творчої уяви, гнучкості й критичності мислення, соціальне підкріплення творчої поведінки, формування настанови на творчість, а також розвиток відповідних особистісних і професійних якостей.

Проблема розвитку, корекції та вдосконалення творчого мислення — одна з найскладніших у психолого-педагогічній практиці. Вчені справедливо вважають, що головний спосіб її вирішення полягає в раціональній організації всього навчального процесу.

Література:

1. Булка Н.І. Діагностика вербального творчого мислення // Обдарована дитина. Науково-практичний журнал. — 2001.—№8.— С.2—8
2. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: Навч. посіб. — 3-тє вид., випр. — К.: Вища шк., 2004. — 487с.
3. Надольний Ф.І. Філософія: Навчальний посібник. — К.: Вікар, 1997.—584с.
4. Смирнов С.Д. Педагогика и психология высшего образования: От деятельности к личности. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений — 2-е изд. — М.: Издательский центр «Академия», 2005. — 400с.
5. Ушинский К.Д. Педагогические сочинения. В 6 т./Сост. С.Ф.Егоров.— М.: Педагогика, 1988.—Т.2.— 497с.

КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

С.І. Тихолаз

Соціально-економічні перетворення, що відбуваються в нашій країні, торкнулися всіх ланок суспільства, у тому числі й сфери вищої освіти. На даний час однією з основних проблем цієї галузі є підготовка висококваліфікованих фахівців, здатних до постійного професійного росту і самовдосконалення. Професійна діяльність у сучасних умовах вимагає активного особистісно-професійного розвитку майбутнього фахівця, в рамках якого формується стійка професійна спрямованість. Саме високий рівень професійної спрямованості забезпечує відповідність фахівця новим вимогам професії, що постійно ускладнюються, дає можливість будувати професійний розвиток як поступальне сходження, досягнення нових вершин, що забезпечують особистісну самореалізацію. Особливе місце професійна спрямованість посідає в структурі особистості медичних працівників, від професійної самосвідомості і зорієнтованості на професійні цінності яких залежить здоров'я інших людей.

Проблеми спрямованості особистості, її професійного самовизначення, професійної готовності розглядалися в працях багатьох дослідників (Б. Ананьєв, С. Архангельський, Ю. Бабанський, О. Бодальов, В. Беспалько, Т. Ільїна, В. Крутецький, Н. Кузьміна, Ю. Кулюткін, В. Шадриков, Г. Щукіна, В. Якунін і ін.). Досліджувалися, зокрема, питання цілісності і безперервності особистісно-професійного розвитку майбутніх фахівців, професійного самовизначення, безперервної професійної освіти (Т. Воробйова, О. Доніна, С. Котін,